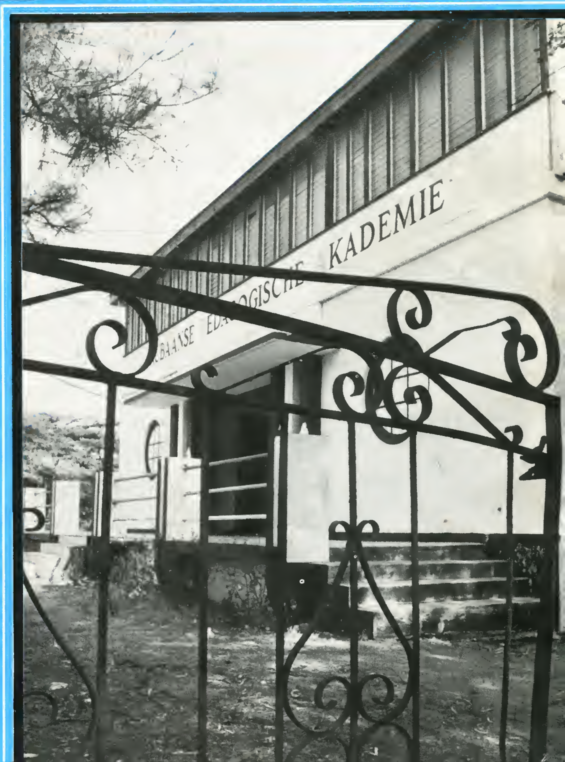
AN

AÑA 11

4

skol & komunidat

SINDIKATO DI MAESTRONAN DI ARUBA SIMAR



redaktie

j. j. coutinho, r. r. kelly, a. vrolijk, m. winklaar, m. guda, w. richardson en v. wever

redaktie-adres:
kantoor simar, sabana blanco 36

bank:
a.b.n., banknr. v. 31.47.886

layout en fotografie:
r. de graaff

drukker:
v.a.d.

abonnementen:
ned. antillen naf. 19,— per jaar
nederland naf. 19,— per jaar (zeepost)
luchtpost naf. 32,— per jaar
overige landen naf. 20,— per jaar

simar

SINDIKATO DI MAESTRONAN DI ARUBA
sabana blanco 36
p.o.b. 582, oranjestad,
tel. 24219

BESTUUR

MADONNA STEPHENS, voorzitter
CARLA KELKBOOM, sekretaris
HENK WEUSTINK, penningmeester
VERONICA PAUL, 2e sekretaris
MERCEDES VAN DER HANS-ORMAN, 2e penningmeester

sekretaresse kantoor:
mevr. f. alexander

vergaderplaats:
sabana blanco 36
tel. 24219; simar-leden die hier willen vergaderen kunnen de sleutel op het kantoor afhalen

banken:
banco barclays antiliano v-224-1
algemene bank nederland 31.47.886

nieuwe leden:
kunnen iedere dag opgegeven worden op het kantoor, sabano blanco 36

AÑA 11 - NO. 4
APRIL 1980

skol % komunidat

sindikato di maestronan di aruba

Universidat di Antias ta krea studiantenan konsiente?

Den BRASIA no. 3 (e revista di UNA) nos por a lesa un interesante artikulo salí for di pen di Gibi de Windt. Un di e poko artikulonan interesante, nos por bisa. Pakiko asina negativo, hopi lo kier puntra? Esaki no ta negativismo, esaki ta realidat. Den un revista di studiante, pió ainda den un revista di un universidat, bo ta spera di topa ku vosnan krítiko ku artikulonan kayente, manera nan sa bisa. Ku eksepshon di e artikulo en kuestion, nos no a mira mucho kritisismo den e revista. E kolmo tabata dia ku dos dosente a hiba un sorto di "pennestrijd" tokante e asina yamá "inspraak" di e studiantenan den e maneho di e universidat. Algo ku mester a wordu tresí delanti *dor* di studiantenan i diskutí *entre* studiantenan, pa despues trata na logra mas tanto posibel.

Universidat di Antias na Aruba

Pero kon bo ta krea un studiante konsiente?

Ta difisil pa nos na Antias aki, ku nos enseñansa kompletamente kopiá for di Hulanda i asina tanto fihá riba e materia (leerstof) en bes di formashon general, pa entregá na e komunidat personanan ku bista i ku konsiensia pa loke ta pasa ront di nan. Tur kos ta kontra di esaki. Korantnan, televishon, radio. Tur e medionan di komunikashon tin komo meta: hasi ganashi pa medio di propaganda. En kambio nan ta duna mas tanto dibertishon posibel, notisia superfisial filtra dor di agensianan notisioso merikano i Europeo. De bes en kuando nan tin algo edukativo tambe. Pero programanan berdaderamente krítiko bo por konta nan riba e dedenan di ún man. Korant ta meskos of pió, ya ku poko ta wordu hasí na elevashon krítiko di e pueblo lektor. E notosianan ta skohí hopi kuidadoso pa no "hurt" e propagandistanan.



For di kas kaba anto e mucha, ku ta lanta no ta haya nada. Na skol manera nos a kaba di mira ta imposibel.

Den enseñansa sekundario Mavo/Havo tin algun maestro ku a trata na mustra nan alumnonan riba e inhustisianan sosial i tambe e repartishon inhusto di e rikesanan i kiko a pasa?

Korantnan tabata yen (prinsipalmente Extra) di kritika; ku e maestronan ta komunista, ku mester bin investigashon etc. etc. Nos enseñansa i prinsipalmente esnan na poder tin miedo di "elementonan konsiente" i nan ta trata na mata tur inisiativa den e direkshon aki. Mirando e ambiente superfisial ku nos medionan di komunikashon ta tene nos aden i kon enseñansa ta krea personanan pasivo pa loke ta pasa ront di nan, no ta di spera di topa ku hopi studiante ku a kaba di terminá Havo i VWO ku un mira krítiko riba loke ta pasando ront di dje.

Un universidat ta supone di ta "kuna" di konsientisashon di e pueblo. Prinsipalmente den paisnan den desaroyo (manera di nos) e universidatnan ta hunga un papel aktivo i importante den tur loke ta pasa. No tin niun medida ku Gobierno por tuma sin ku e studiantenan ta duna nan opinion riba dje i si ta nesesario akshonnan ta wordu tuma pa protestá of kontra-arestá nan.

No ta un eksepshon anto ku konstantemente tin "clash"nan formal entre organisashonnan di studiante i direkshon di e universidatnan i gobierno.

Pero kon a para ku nos universidat anto?

Direktiva di Universidat ta tuma tur klase di medida i desishon sin ningun ora so skucha opinion di e studiante, neglishando kompletamente sugerensianan hasi pa e studiantenan imponiendo nan desishonnan!

Un ehempel chikito:

Aña pasá studiantenan di DI di fakultat di derecho a traha un examenrooster masha nechi. E dianan di examen tabata reparti den un periodo di dos luna.

Kontakto a wordu tumá ku tur dosente pa mira si nan ta di akuerdo ku e fechanan. Tur tabata di akuerdo. Finalmente despues di un reunion di "docentenraad" kiko a pasa? E fechanan ku a wordu sugerí no tabata sirbi; nan ta mucho nechi plamá. E examennan mester a wordu komprimí den dos a tres siman (limitando asina naturalmente e posibilidatnan pa slag di hopi studiante).

E desishon aki a wordu tuma bow di e kapa di ku esaki ta "akademisch". Akaso "akademisch" ta nifika ku e estudio mester wordu hasi mas difisil posibel? E pregunta aki ta: kiko nos studiantenan a hasi? Nan a lanta protestá? Nan a bai "docentenraad" eksihí splikashon? Nan a purba bringa pa nan derechonan? Nan a hasi algo? Ku hisamento di skouder i poko murmuyo den nan mes, e rooster di e dosentenan a wordu asepta sin mas . . .

Studiantenan ta hasi net net nada!

Den un pais den desaroyo manera esun di nos e studiante tin di hunga un papel sumamente aktivo, i serka nos net nada ta wordu hasí dor di e studiantenan. Loke si nos a ripara na e Universidat ta un mentalidat bastante kondenabel di parti di sierto grupo di studiantenan. Ta parse ku e grupo aki no ta wori ku nada ku ta pasa ront di nan i ku e uniko kos ku ta interesá nan, ta haya nan "papelito" i "fly". Pa logra esaki nan ta trata na keda mas bon "friend" posibel ku tur e dosentenan.

Konosiendo e mentalidat di e grupo aki ta bisto ku ta trata aki di chupamento i nada mas. I ta sorto di korientenan asina ta peligroso riba un universidat.

— E jagmento pa purba haya e "papiertje".
— E poko kolegialidat entre e studiantenan.
— e individualismo ku esaki ta trese kune.

Een goed lid vindt zijn vakbond . . . GEBLINDDOEKT!

Tur esakinan ta bin hasi di e Universidat un instituto ku en bes di ta yuda krea personanan kritiko pa nos komunidat, personanan ku un sentido di "solidaridat" pa ku e pueblo, esaki ta krea un grupo ku for di tempo ku nan ta studiante kaba, ya ta sinti nan mes elevá, leu di loke ta pasa den pueblo sin noshón di e nesesidatnan di e pueblo!

I nos tin ku bisa ku di parti di e dosentenan mes, masha poko stimulashon ta bin tambe. Nan ta bin hasi nan kos i bai. Trata na krea un "levenshouding" serka e studiantenan en absoluto no ta wordu purbá. No ta di spera tampoko mirando e mentalidat hopi derechista ku hopi di nan tin. Un lus ku nos ta mira den e skuridat aki i esei ta e "discussiegroep" ku a wordu lantá resientemente.

Ohalá e grupo aki lo por krea un koriente nobo ku lo finalisa den un ambiente nobo na nos Universidat.

Ta hopi urgente tambe pa krea un konseho di studiante nobo. Un konseho ku ta dispuesto pa kima nan dedenan de bes en kuando. Un organisashon ku ta alerto pa loke ta pasa den nos Universidat i tambe loke ta pasa den nos komunidat.

Un organisashon ku ta krítiko i ku ta lucha pa e interesnan di e studiantenan i di e pueblo en general.

E integrashon den "fakulteitsraad" di algun studiante ta hopi bon idea. Pero atrobe e no a sali for di e studiantenan mes, sino for di algun dosente. I aki nos ta mira atrobe e falta di espírito krítiko serka e studiantenan di UNA. Ta di spera ku e studiantenan ku ta tuma parti na e reunionnan aki ta haya oportunidat berdadero di trese e punto di bista di e studiantenan dilanti riba puntonan ku ta tokanan. I prinsipalmente defende interesnan di nan kompañeronan si esaki ta nesesario.

Nos no ta spera mucho kos di esaki si, frankamente. Solamente dor di krea un *grupo, un mentalidat estudiantil*, un "geëngageerdheid" bow di e studiantenan, e kaminda por habri pa e desaroyo menshoná. I pa krea esaki mester tin un grupo di vanguardia i esei mester ta e "studentenraad" ku mester ta konsistí di personanan ku kier traha duro pa krea algo ku mañan nos tur por benefisia for di dje.

Nos kolonisadonan ta sigi "LEES" nos "DE LES"

Ta kustumber ku kada bes un grupo di sea parlamentario of ministro hulandes bishita Antias, despues nan bolbe Hulanda bek nan ta hasi deklarashonnan komo sifuera nan ta eksperto den e problematiko komplika di Antias.
E mentalidat di e kolonisadornan aki di sa tur kos miho ta difisil pa nan lage. Despues di kada bishita di (mas ku e por dura ta) 2 siman, despues di algun "bliksemhoorzittingen", despues di algun reunion ku e parlamentarionan Antiano nan ta bolbe Hulanda i ta duna deklarashonnan, por lo general negativo, di kiko ta pasando na Antias i kon e mester wordu solushoná. Tin biaha asta nan ta tribi di bin ku eksigensia manera p.e. den e kaso di van der Stee kaminda el a menasa di stop e ayudo pa desaroyo si no sana e situashon ekonomiko na Antias. Un gobierno ku kuero di kara lo no a aksepta esaki. Un gobierno ku ta para firme den su sapato i ku a traha manera debe ser lo no a aksepta esaki.
Pero nos politikonan no ta nada mas ku un set di popchi ku ta aktua den un poppenkast i den bes en kuando nan ta duna un presentashon den sala di Staten of Eilandsraad. Hulanda nunka a permití nos mas responsabilidat komo ku esaki lo por bai kontra nan interesnan.
Na Antias nos politikonan por a keda hunga kas i hunga dokter, pero pafo di Antias nan no mag di sali; "nan ta mucho chikito, outo por dal nan". E berdat ta ku e mucha ku Hulanda tin miedo ku outo dal ya tin 26 aña kaba (el a nase hunto ku e Statuut). Hulanda ta hunga e papel di e mama demasiado preokupa i Antias e papel di e mama's kindje. Ta tristo ku den e repartishon di papel aki Hulanda ta esun ku ta sali mas ventahoso, komo ku riba tereno internashonal nan tin tur libertat di moveshon ku nan ta desea. Nan ta bisa ku z.g. nan ta "behartig" e interesnan di Antias tambe pero esei bo por wel di "lap" e na bo pargati; Bo por ta sigur ku ainda tin embahadornan Hulandes ku si bo puntra nan unda Antias ta nan ta buska banda di Surnam, esaki den e kaso mas "gunstig".
Ta difisil pa e politikonan aktual trese un kambio den e "rollenverdeling" aki i manera e wega politiko ta bai na Antias nos ta mira e futuro masha skur mes.
Aki no ta asunto di no tin mira pa realidat, aki ta asunto pa mustra Hulanda ku nos ta un pais, of si otro kier, islanan, ku ta para riba su mes. Nos tin e derecho di eksigi di Hulanda sierto kosnan bek pa e 300 aña di kolonisashon.
Pero pa hasi esaki bo mester di politikonan ku kurashi i desidido i prinsipalmente no kumprable!
Kuanto kos no ta wordu regla riba nos kabes riba tereno internashonal? Kuanto konseshon no a wordu duna kaba na e paisnan bisiña dor di Hulanda of su kompanianan multinashonal kaba?
Kuanto akuerdo no tin kaba bou mesa? Nos ta sigur ku nan tei i e gobernantenan i politikonan ku no tabata presente e tempo ei lo mester para responsabel mayan dilanti di e pueblo. Pasobra un pueblo ta elihibo pa bo defende sú interesnan i no di bo ni di bo big brothernan. Na momento ku bo kier "play gobernante" bo mester ta esaki "all the way" i no te na unda e ta kumbini abo i bo amigonan!

Telegrammen van de laatste tijd

Telegrammen i.v.m. de positie van de vrouwelijke leerkrachten

AAN:
De Statenvoorzitter
de heer G. F. Croes,
Fort Amsterdam,
Curacao N.A.

De vrouwelijke leerkrachten van de Simar in vergadering bijeen op 28|3 dringen aan op de behandeling van het Ontwerp-Landsverordening tot wijziging van de Landsverordening Materieel Ambtenarenrecht (P.B. 1964 no. 149) aangeboden d.d. 25 oktober komma waarbij wij refereren naar de preambule van het Regeerakkoord waaruit op te maken valt dat deze regering de vrouw ook beschouwt als achtergebleven groepering punt

SIMAR

AAN:
De Minister President
van de Regering der
Nederlandse Antillen,
de heer D. Martina,
Fort Amsterdam,
Curacao N.A.

De vrouwelijke leerkrachten van de Simar in vergadering bijeen op 28|3 dringen aan op de behandeling van het Ontwerp-Landsverordening tot wijziging van de Landsverordening Materieel Ambtenarenrecht (P.B. 1964 no. 159) aangeboden d.d. 25 oktober 1978 komma waarbij wij refereren naar de Preambule van het Regeerakkoord waaruit op te maken valt dat uw regering de vrouw ook beschouwt als achtergebleven groepering punt

SIMAR

SIMAR
Sabana Blanco 36
Aruba

Referte uw telegram 1 april j.l. deel ik u mede dat mij uit anderen hoofde bekend is dat regering opdracht heeft verstrekt studie te maken van het uitbannen van de ongelijke behandeling van de vrouw bij de overheid stop In overleg met regering zal binnen dat kader op het Ontwerp waarnaar u refereert een beslissing worden genomen

Voorzitter Staten Ned. Ant. G. F. Croes

Telegrammen i.v.m. het sturen van een Statendelegatie naar kroningsplechtigheid

AAN:
De Ministerraad, Voorzitter van de Staten en de frakties in de Staten van de MAN, MEP, UPB, DP, NVP-U, AVP, PPA en DP-Bovenw.

Protesteren fel tegen monstrueze afvaardiging naar kroningsplechtigheid punt Een dergelijke vertegenwoordiging is ons inziens in geen enkel geval te rechtvaardigen en in de huidige precaire financiele situatie zeer zeker niet

SIMAR

Aan het bestuur van de Simar
Sabana Blanco 36
Aruba

Samenstelling afvaardiging kroningsplechtigheid ten gevolge uitnodiging heer Dr. Thurlings voorzitter van de Algemene Vergadering van de Eerste en Tweede Kamer van de Staten Generaal om alle herhaal alle fracties Staten Nederlandse Antillen vertegenwoordigd te zien bij voornoemde plechtigheid stop Staten Nederlandse Antillen conform uitnodiging samengesteld gezien het bijzonder karakter voor het koninkrijk van bij te wonen plechtigheid stop

Gilbert F. Croes, voorzitter Staten

Minister van Onderwijs
Fort Amsterdam
Willemstad, Curacao

Na bijna 1 jaar 1 mei 1979 nog niet uitbetaald punt In vergadering 6 februari gezegd dat de zaak rond was komma echter tot op heden punt Dringen aan op zo spoedig mogelijke uitbetaling

SIMAR

Afschrift aan Departement van Onderwijs, Afd. Aruba

Minister van Onderwijs
Fort Amsterdam
Willemstad, Curacao

Konstateren grote nalatigheid bij Departement inzake AVO-examens 1980 punt Zetten vraagtekens achter de samenwerking op departamentaal nivo en spreken onze bezorgdheid uit voor de toekomst bij voortduring van deze werkwijze

SIMAR

Afschrift aan Hr. Peterson, Departement van Onderwijs Afd. Aruba

aan Hr. Naaldijk, Departement van Onderwijs, Sta. Rosa, Curacao.

Raadseltje: wat was er het eerst?







Lief en leed in de arubaanse dierenwereld







BELEIDSNOTA voor Lichamelijke Opvoeding, Sport en Recreatie voor Aruba

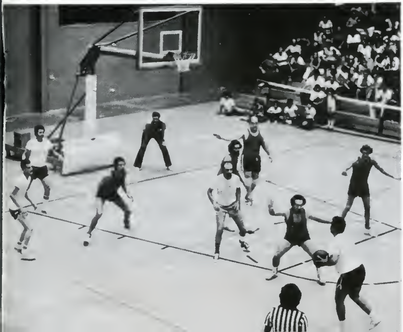
Opgesteld door Frans van Gastel in november 1976

Een verantwoord beleid vereist een goede planning gebaseerd op enerzijds doelstellingen en anderzijds dient het rekening te houden met de bestaande situatie.
Het beleid voor lichamelijke opvoeding, sport en recreatie voor Aruba is voor wat betreft het aspect accommodaties, gebaseerd op het in oktober 1976 verschenen rapport van de heer G. de Koning, getiteld: ***Basisgegevens voor een accommodatiebeleid voor de sport op de Benedenwindse Eilanden van de Nederlandse Antillen.***
Daar dit rapport slechts de richtlijnen geeft voor het accommodatiebeleid voor de sport, dient in een totaalbeleid tevens rekening te worden gehouden met de situatie en doelstellingen van de lichamelijke opvoeding binnen het onderwijs en de buurtcentra.

Doelstellingen:

Deze moeten worden gebaseerd op het feit, dat de overheid in eerste instantie verantwoordelijkheid draagt voor de volksgezondheid en de volksontwikkeling, waarvan de lichamelijke opvoeding en de sportbeoefening essentiele aspecten zijn.

De doelstellingen zijn:
1. Het bevorderen van voldoende en goede lichamelijke opvoeding in het onderwijs, als onderdeel van een totale opvoeding.
2. Het bevorderen van sportbeoefening voor iedereen:
voor de scholen: schoolsport,
voor de sport: wedstrijdsport en topsport,
voor de individuele sporter.
3. Het bevorderen van de recreatie-sportbeoefening: dit houdt in het scheppen van mogelijkheden voor ieder, die buiten competitiewedstrijdverband aan sport wil doen - individueel, in groepsverband.



Ad. 1. *Voldoende en goede lichamelijke opvoeding:*

Ter bevordering van voldoende en goede lichamelijke opvoeding binnen het onderwijs.
Het streven zal gericht moeten zijn op:
a. Uitbreiding en verbetering van de accommodaties voor lichamelijke oefening, zowel qua lokaliteiten als de inrichtingen.
b. Verbetering van het niveau van het onderwijs lichamelijke opvoeding binnen de scholen door:
— opleidingen, applicatie-cursussen;
— methodes, documentatiecentrum, bibliotheek voor lichamelijke opvoeding en sport;
— studiedagen;
— vakbladen;
— begeleiding van het onderwijs lichamelijke oefening op de scholen.
c. Het invoeren van het schoolzwemmen binnen schoolverband.
d. Het stimuleren van sportkampen binnen het onderwijs.

Ad. 2. *Het bevorderen van sportbeoefening door iedereen:*

a. Schoolsport: ondersteuning hiertoe van de Schoolsportcommissie: schoolsportcompetities, schoolsporttoernooien, schoolsportcursussen, sport- en speldagen voor de schooljeugd.
b. Voor de sportverenigingen: de wedstrijdsport en de topsport.
Accommodaties: in een totaal-accommodatiebeleid zullen de accommodaties bevorderd moeten worden op de volgende niveau's:

1. *Buurt- en wijkniveau:*
Met een grote spreiding over het eiland zullen een groot aantal eenvoudige basisvoorzieningen moeten worden getroffen, om "dicht bij de burger" de sportbeoefening te bevorderen.
Deze voorzieningen op buurt- en wijkniveau zullen omvatten:
— De bestaande gymnastiekzalen zullen verbouwd worden; verbeterd. Ook zullen er op diverse plaatsen nieuwe zalen moeten komen. Deze gymnastiekzalen zullen open gesteld moeten worden voor het sportverenigingsleven in iedere wijk, in iedere buurt.
— De velden zullen geegaliseerd moeten worden met behoorlijke doelen, backstops en eenvoudige atletiekvoorzieningen: voor de 100 meter, verspringen, hoogspringen, kogelstoten, discuswerpen en speerwerpen.
Dit alles te combineren op een (bestaand) terrein.
Hierbij te bouwen een eenvoudige overdekte clubruimte met kleedruimte, ontspanningsruimte en schuilgelegenheid.
Er zal in deze een keuze gedaan worden uit de talloze terreinen. Kriteria zullen o.a. zijn: bestuurs- en organisatiekracht van de vereniging en de omvang van de vereniging.

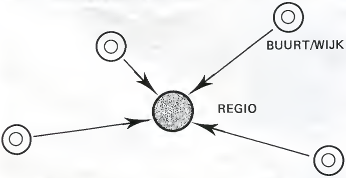
2. *Op regionaal niveau:*

In gebieden, die meer een regionale functie hebben zullen meer uitgebreide basisvoorzieningen worden nagestreefd. De wijken en de buurten moeten in deze regionale voorzieningen "verder kunnen".
Ook op regionaal niveau zullen de verbeterde gymnastiekzalen en de nieuw te bouwen zalen opengesteld moeten worden voor de sport. De nieuwe zalen zullen zodanig gebouwd worden, dat deze mede gericht zijn op beoefening van de binnensporten, met beperke toeschouwerscapaciteit (150 tot 200 personen).
De velden: per regio zal een veld goed ingericht worden:



Onderhoud van de bestaande gymnastiekzalen is een eerste vereiste. Op de foto: de deplorabele toestand van de gymnastiekzaal van het Colegio Arubano.

veldverbetering door: egaliseren, doelpalen, backstops en atletiekvoorzieningen, beveiliging tegen misbruik van het veld door greppels of een muur, toeschouwersfaciliteiten, goede kleed- en wasruimten, buffet en berging voor materialen.

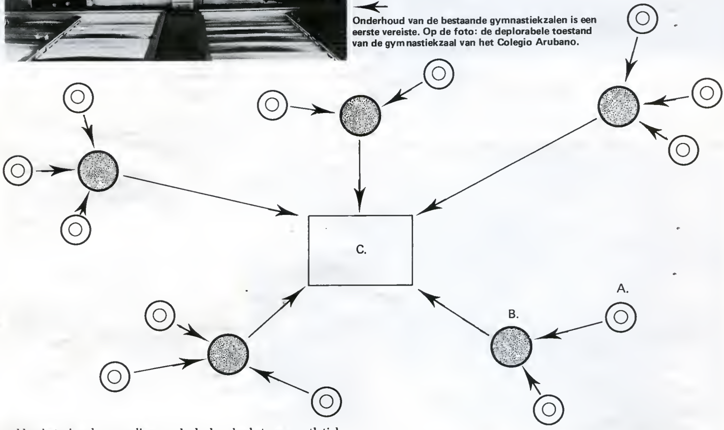


Als regio's zijn aan te merken: St. Nicolaas: bepaalde wijken, Oranjestad: bepaalde wijken, St. Cruz, Tanki Leendert/Paradera, Noord, Savaneta.

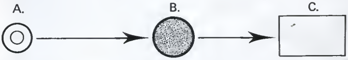
3. *Op eilandsniveau:*

Op eilandsniveau zal gestreefd worden naar verbetering/uitbreiding van de topvoorzieningen. Het beleid zal gericht worden naar de behoefte en niet naar status.
Gedacht wordt aan:
I. Uitbreiding c.q. verbetering van het *Wilhelminastadion:* verbetering van de toeschouwerscapaciteit, uitbreiding voor atletiekbeoefening voor alle onderdelen, specifiek inrichten voor topvoetbal, uitbreiden met een verkleinde sporthal — trainingshal — met redelijke toeschouwerscapaciteit plm. 300 a 400.
II. Het *Lagosportpark:* voorlopig dient het nog voor een combinatie van sporten te worden opengesteld, vooral ten behoeve van de sport in St. Nicolaas. Nadat op buurt- en regionaal niveau voor St. Nicolaas de achterstand is weggewerkt kan het Lagosportpark specifiek worden ingericht voor topbaseball.
III Het *Little League ballpark* en het *baseballveld te St. Cruz.*
Deze voorzieningen kunnen voorlopig de funktie van topvoorziening vervullen voor baseball totdat straks het Lagosportpark daartoe wordt ingericht.

Het beleid voor lichamelijke opvoeding en sport zal dus gaan volgens onderstaand schema:



a. *Buurtniveau (wijk)* — de gymnastiekzalen voor: onderwijs, schoolsport en sport. Veldverbetering: eenvoudig maar goed.
b. *Regio* - (vergrote) gymnastiekzalen voor: onderwijs, schoolsport en sport. Veldverbetering: kwalitatief betere voorziening.
c. *Eilandelijk:* - vergrote gymnastiekzalen en sporthal voor: onderwijs, schoolsport en sport. Top-veldvoorzieningen: specifiek per sport: voetbal/atletiek, baseball, tennis, e.d.



He beleid zal dus de lijn volgen van de buurt/wijk, via de regio's naar de eilandelijke topvoorzieningen.

Het zwemmen:

In het beleid komen twee zaken aan de orde: openbare zwembaden en het schoolzwemmen.
Een zwembad moet bezien worden als: a. recreatiebad, b. wedstrijdbad en c. instructiebad.
Voor Aruba primair: 1. instructiebad en 2. wedstrijdbad; secundair: 3. recreatiebad.
Gestreefd zal worden op korte termijn naar de realisering van een openbaar bad, met als doel vooral het instructiezwemmen en het wedstrijdzwemmen.

Situering: Dit zal gebeuren in een dichtbevolkt gebied en zoveel mogelijk in de nabijheid van een aantal scholen.
Schoolzwemmen: gestreefd zal worden naar het invoeren van het schoolzwemmen voor primair alle basisscholen.

Om dit totaalbeleid te kunnen uitvoeren is nodig:
1. Financiën, 2. Een goede organisatie en goed overleg, 3. Samenwerking tussen de overheid, het onderwijs en het particulier initaitief.

Ad. 1. *De financiën.*

Alles zal langzamerhand en in fasen worden nagestreefd waarmede tevens een spreiding van de kosten plaats vindt. De financiele mogelijkheden zijn:

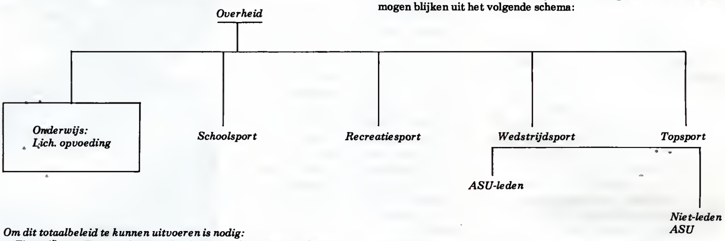
a. Een bezinning op de financiering van de lichamelijke opvoeding en sport tot op heden; wellicht kan het op een aantal punten effectiever.
b. Een nieuwe sport-subsidieregeling voor: de schoolsport, de jeugdsport, de verenigingssport, de recreatiesport en de topsport.
c. Verhoging van het budget voor sportontwikkeling uit de extra heffing op benzine à 0,5 cent per liter.
d. Meer geld voor sport op de eilandsbegroting.
e. Financiele hulp uit Nederland met betrekking tot bepaalde projecten (gymnastiekzalen, buurtcentra).
f. Invoering en/of verhoging van contributie door leden van de georganiseerde sport.
g. Door de sport te organiseren acties voor sportbeoefening (loterijen e.d.).

Ad. 2. *Een goede organisatie en goed overleg:*

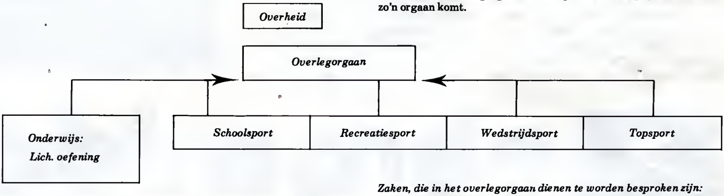
De taak van de overheid:a. verantwoording voor het totale beleid, b. verantwoording van de financiën, subsidies, c. verantwoording voor goede en voldoende accommodaties, d. verlening van diensten en goederen (onderhoud, ambtelijke begeleiding en . . . controle).
Taak van het particulier initiatief: a. versterking en uitbreiding van het verenigingsleven, b. organisatie van competities, toernooien, nationale en internationale ontmoetingen; c. kadervorming: bestuurs-technisch kader, sport-technisch kader, wedstrijd-technisch kader, d. promotion van de sport (sport voor iedereen bevorderen): reclame-acties, voorlichting en stimuleringsprogramma's.
Taak van het onderwijs: a. voldoende tijd in het lesrooster voor lichamelijke oefening, b. goede methodes en een goed leerplan voor lichamelijke oefening, c. zorg voor aanvulling en onderhoud van de materialen, d. stimulering van de schoolsportbeoefening.

Ad. 3. *Samenwerking:*

Het totale beleid voor lichamelijke opvoeding en sport heeft dus te maken met een aantal sectoren uit de samenleving. De overheid is in eerste instantie verantwoordelijk voor het geheel. De relaties mogen blijken uit het volgende schema:



Het is daarom een noodzaak om in goed overleg met al deze sectoren het beleid telkens te bezien, te ontwikkelen en bij te sturen. Hoewel de overheid de eerst aangewezen instantie is, die verantwoordelijk is, lijkt de beste wijze om tot goed overleg te komen het instellen van een centraal overlegorgaan. Hierin zouden dan vertegenwoordigers uit al de sectoren moeten worden verenigd, om na overleg telkens opnieuw de overheid te adviseren in haar beleid. De naam van zo'n centraal overlegorgaan is niet primair belangrijk, wel dat er zo'n orgaan komt.



Zaken, die in het overlegorgaan dienen te worden besproken zijn:
1. Het accommodatiebeleid.
2. Exploitatie en beheer.
3. Onderhoud.
4. Recetteverdeling.
5. Subsidieregelingen.

Wat is tot op heden gedaan?

1. Het instellen van het Eilandelijke Sportbureau om het Bestuurscollege te adviseren met betrekking tot de ontwikkeling van lichamelijke opvoeding en sport in het algemeen.
2. Het inventariseren van de toestand van de accommodaties voor lichamelijke opvoeding bij de scholen. Inclusief een schaderapport over de scholen en gymnastiekzalen.
3. Het project gymnastiekzalen ter verbetering van de accommodaties voor zowel de lichamelijke oefening als de sport, is in ontwikkeling.
4. De uitgave van het blad: Boletin pa Educacion, Fisico y Deporte ter informatie voor het onderwijs en de sport op Aruba.
5. Het instellen van een sport-subsidiecommissie ter herziening van het subsidiebeleid. De commissie is samengesteld in de geest zoals is bedoeld voor een centraal overlegorgaan met vertegenwoordigers uit de betrokken sectoren.
6. Momenteel wordt een inventarisatie gemaakt van de gehele sport en recreatiesportbeoefening op Aruba; hetgeen nodig is voor een totaal beleid.

In het totale beleid past nu spoedig:

Het instellen van een centraal overlegorgaan, waarin het geschetste beleid tot in details zal worden besproken met inspraak van alle betrokkenen bij lichamelijke opvoeding en sport op Aruba.

Rondlopend in het krakende, schuddende, afbladderende APA-gebouw, snap je de achtergronden van de studentenaktie van maart dit jaar. De scheuren in de muur, het langzaam maar zeker verdwijnende plafond, de vloeren die meedeinen als je erover loopt — dit alles maakt van vooral de bovenverdieping van dit oude, regelmatig afgekeurde gebouw een allesbehalve veilig opleidingsinstituut. En dan hebben we nog niets gezegd over de erbarmelijke toestand die het gebouw so wie so biedt: zeer kleine, overvolle lokalen, geen eigen ruimte voor studenten of docenten, geen praktikumoutillage (een toekomstig onderwijzer(es) leert kennis der natuur uit boeken!) enz. Regelmatig laten leiding, studenten en docenten van de APA weten dat hun schoolgebouw ondeugdelijk is. Bij welke instantie te klagen? De partikuliere Stichting Middelbaar Onderwijs Aruba (SMOA) huurt het van eigenares Mansur Trading en dus kan de Dienst Openbare Werken (DOW) of een ander overheidsorgaan officieel weinig doen. Toch wordt de SMOA voor haar aktiviteiten door de overheid gesubsidieerd; een beroep op één van beide instanties zou toch iets moeten opleveren!
Het feit dat de APA nu al 11 jaar tijdelijk in dit — jaarlijks onveilig verklaarde — huis zit te improviseren, zou in elk geval de SMOA na aan 't hart moeten liggen. Te meer als je bedenkt dat de lang geleden beloofde oplossing van het probleem — samen met de Sociale Akademie in één nieuw gebouw — reeds tijden van de baan is.
De redaktie sprak naar aanleiding van hun aktie, met twee leden van de SturAPA, de studentenraad van de APA, Mario Lopez en Haime van der Biezen.
We vroegen hun naar de direkte oorzaak van hun aktie. Na een korte rondleiding door de "school", waarbij we zelf konden meemaken waarom zij zich onveilig voelen, vertelden ze ons, dat op woensdag 5 maart, een stuk van de dakrand was gevallen. Gelukkig gebeurde dit in de middaguren, zodat niemand gewond werd. Meteen die middag belde een van de docenten DOW om het geval te melden. DOW reageerde met de



BAREÑO: Vage beloften

een midd



mededeling, machteloos te zijn omdat het gebouw partikulier bezit is. Dus donderdag en vrijdag was het aardig gevaarlijk om de school binnen te gaan; en het leek er niet op, dat daar op korte termijn verandering in zou komen. Daarom belegde de SturAPA op vrijdag 7 maart een aktievergadering met de

AP



studenten, om zich te beraden op wat ze konden doen. Men sprak af een eenmalige demonstratieve aktie te houden, met spandoeken en pamfletten, en helmen te dragen, alles om de gemeenschap te tonen dat de APA-studenten de situatie van hun "school" onhoudbaar vonden. Om deze reden werd na de vergadering ook de pers gewaarschuwd.
Deze aktie was gepland op dinsdag 12 maart. Toen men maandagmiddag weer op school kwam ('s morgens waren er praktijklessen geweest op verschillende basisscholen) bleek, dat DOW stellages had laten plaatsen en met de reparatiewerkzaamheden was begonnen. Mansur Trading had intussen toestemming gegeven voor een werkorder voor deze dienst, die er in ongewoon snel tempo kwam. Desondanks besloten de studenten, door te gaan met hun aktie, waar alle studenten achter stonden.
Wat is nu het effekt geweest van deze aktie?
Volgens de twee woordvoerders van de SturAPA "kwam er veel reaktie"; zij zijn tamelijk tevreden

De aangevallen instanties, SMOA, Mansur Trading en indirekt ook gedeputeerde van onderwijs Grace Bareño, reageerden wel via de televisie, waarbij ze enige vage beloften deden (Bareño), lieten weten dat het allemaal zo'n vaart niet liep (SMOA), of zeiden dat er al aan de reparatie werd gewerkt (Mansur). Er volgde echter geen gesprek met de aktievoerders.
Via de televisie hoorden zij, dat de voorzitter van de SMOA de heer John Booi meende, dat er niet overdreven moest worden, en dat men zeker de regering niet van de situatie de schuld kan geven.
Gedeputeerde Bareño deelde mee, dat er twee personen van haar dienst de taak hebben gekregen om de APA-problematiek te bestuderen en dat het indertijd afgekeurde SPA-rapport weer in studie is genomen . . .
Mansur Trading liet weten dat de dakrand gerepareerd werd.
Dat was alle reaktie die ze kregen.
De studenten lieten de redaktie weten, dat als er niet gereageerd werd op hun klachten, zij door zouden gaan met hun demonstratieve prikakties.

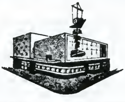
ngje op de

**BOOI:
Niet over-
drijven**



over hun aktie.
Maar als je gaat bekijken wat die reakties dan waren, dan valt het ons bitter tegen. Vanuit de Arubaanse gemeenschap geen woord, voor noch tegen. Misschien is dat als een gunstige reaktie te beschouwen?





Curriculum Vitae

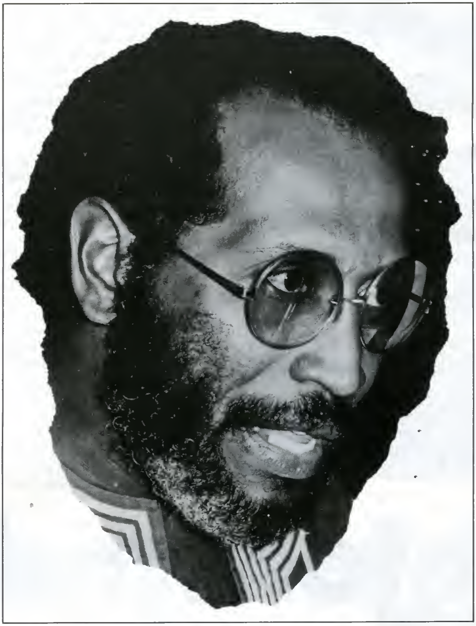
RAMON TODD DANDARÉ

a nase na Riohacha, Colombia, dia 21 di september 1942. El a kursa su studio di skol primario (1e-7e klas) na St. Dominicus College na Aruba di november 1952 pa yuli 1958. Na augustus 1958 el a pasa pa 1e HBS i e aña siguiente el a sigui na Colegio Arubano te 3e HBS. Na aña 1962 el a pasa ku éksito su eksamen Mulo-A (ku Matemátika) na St. Dominicus College. Na Amsterdam el a pasa ku éksito su eksamen di skol sekundario na yuli 1965. For di oktober 1965 te febriwari 1969 el a kursa ku éksito studio di Spañó M.O. na Universidat di Amsterdam, i ademas, na aprel di e mesun aña el a risibí su grado di "Kandidaats Spaanse Taal- en Letterkunde" cum laude.

For di augustus 1969 te yuli 1973 é tabata ligá na Colegio Arubano komo maestro di spañó. Ademas el a duna les na kursonan di Spañó L.O. i na Korsou di Spañó M.O. For di augustus 1973 pa yuni 1975 el a kursa ku éksito studio di Magister den Linguístika i Spañó (Master in Linguistics and Spanish) na Universidad del Valle na Cali, Colombia. Na su regreso pa Antiya el a duna les di spañó i papiamento na Colegio Arubano i tambe di papiamento na A.P.A. i Lerarenopleiding di Aruba. Ademas for di febriwari 1976 te mei 1979 el a duna kurso di Linguístika di papiamento i a adaptá e "Clave" Fitzgerald pa enseñansa di idioma papiamento na maestronan di muchanan surdu na Korsou.

For di mart 1976 te yuni 1978 é tabata den direktiva di e Sindikato di Maestronan di Aruba (Simar). For di augustus 1976 é ta direktor di e Instituto Linguístiko di Departamento di Enseñansa di Antiya Hulandes. E tabata hopi aktivo den bida sosial, kultural i polítiko di Antiya, entre otro komo redaktor di e revistanan Watapana i Feneta i vía artikulonan den korantnan lokal, komo miembro di Simar, komo kolumnista di e kinsenario "Cambio" i komo fundador i miembro di direktiva di Grupo Teatral Arubiano é ta keda un persona hopi aktivo i dinámiko, komprometí ku e bida i e desaroyo di Antiya Hulandes.

Komo linguista el a yega di asistí i duna introdukshon na diferente konferensia internashonal di Linguístika di Lenganan Krioyo, spesialisando su mes den análisisnan di papiamento. For di augustus 1978 é ta miembro di direktiva di e "Society for Caribbean Linguistics" i, despues ku el a hayą e sede pa Antiya, aworaki é ta preparando e organisashon di e di Tres Konferensia Bienal di e "Society", ku lo tuma lugá na Aruba di 17-21 di september próksimo, ku partisipashon di linguistanan di tur kontinente.



Un bistaso riba literatura di Karibe den su kuadra historiko

Introdukshon

Den su introdukshon di e buki "Cuentos del Caribe" di e diplomátika benesolano Gloria Stolk, e konosido historiador kolombiano Germán Arciniegas ta bisa ku "Karibe ta, den Amérika, e lugá kaminda mas ta kria: mentira, milager, héroenan, bandido, poeta, kontrabandista, konkistador . . . Un genobes, Kristobal Kolon, a pisa tera di e delaster di e islanan di Karibe i esei tabata basta pa é yena un bashí históriko hopi grandi".

Nos tur sa ku día Kolon a sali for di e waf di Palos na Spaña, el a hasi esaki pa mustra

mundo (Europa) ku é por yega India kogiendo rumbo pabou. Ora el a yega na e isla di Guanahaní, kual nomber el a kambia pa San Salvador, el a imaginá su mes ku el a yega India di berdat i el a yama e aborígennan di e isla "indios", o sea indjan. No tin den Historia Universal un fout mas grandi kometí ku tabatin asina un influensia riba Humanidat su desaroyo, ya ku e yegada di Kolon na Amérika a kuminsá un evolushon i un revolushon ku lo kambia e Historia mundial futuro.

Amérika

Papiando di e nomber "Amerika" ku e historiadornan europeo ta duna komo si fuera un elogio na Amérigo Vespucci, Jan Carew, e autor guyanes, den un artíkulo tokante " e skritor karibense i eksilio" ta trese dilanti ku den e kaso aki e historiadornan europeo, manera den hopi otro kaso, ta trose realidat, ya ku parse ku e beradero nomber di Vespucci tabata Albérigo i ku el a kambia su nomber pa Amérigo, despues ku é i Kolon a yega na e kostanan di Moskito na Nicaragua, kaminda tin un kordiyera ku yama "Sierra Amerrique" i un tribu di indjan yamá "amerrique".
Sigur sigur, segun Carew, tur dos nabegante mester a tende e palabra "amerrique" di e indjannan i komo e spañónan a bin pa buska oro i plata, sabiendo ku e indjannan tabatin bastante di e metalnan presioso aki, pa nan "amerrique" i oro a bira sinónimo.
Den e archivonan na Toledo tin un karta di Vespucci kaminda el a firma Amérrigo, ku dobel 'r', meskos ku e nomber di e indjannan. Le Plongeon, un historiador erudito di Yucatán (Méksiko), ta bisa lo siguiente: "E nomber Amérika of Amerrique nifiká den lenga maya 'un país di hopi biento kontinuo', es desir, Tera di Biento, i algun biaha e sufihonan -ique, -ik i -ika por nifiká no solamente 'biento' of 'aira', sino tambe un spiritu ku ta hala rosea, esta, Bida mes".
Horta i kambia e nombernan indígena di e hendenan i di e pueblonan amerikano ta un di e weganan kruel ku e kolonistanan a hunga ku esnan kolonisá. Pero no solamente e europeonan kolonista a bin pa horta i kambia nomber, sino ku nan a bin pa horta oro, plata, speserei, i pa pone esnan kolonisá, e katibonan, produsí suku, tabako, katuna, indigo, kofi, ets. pa e paísnan europeo por a intensifiká i enrikesé nan ekonomía.

Kapitalismo

Esun ku ke siña konosé un pueblo i su kultura, entre kual su literatura, mester analis'é profundamente, buskando su partikularidatnan den su trayektoria históriko. Si ta trata di un pueblo di Karibe, of di Karibe den su totalidat, nos ta ripará ku den e área aki no a eksistí "feudalismo", pero tur e pueblonan a konosé un forma spesial di eksplotashon: *e sklabitut afrikano.*
E sklabitut afrikano aki — ku e europeonan a stablesé ku métodonan di violensia inkreíbel den e paísnan amerikano — i su kontraparti: e oligarkía sklabista, ku a bira fabulosamente riko ku e trabou di e katibonan, a sustituí na e banda'ki di mundo, e asina yamá Mundo Nobo, e obreronan i e kapitalistanan di Europa, lokual nos por splika pa motibo ku e asina yamá 'deskubrimento' di Amérika dor di Kolon a bira e impulso históriko ku lo start i pone kana e sistema kapitalista.
E filósofo i ex-presidente dominikano, doktor Juan Bosch ta sintetisá esaki korektamente bisando ku "e katibonan afrikano a ser tresí Amérika pa nan — spantá pa e vitónan di e oligarkía ku tabata kumpra nan — produsí e rikesanan ku e burguesíanan europeo tabatin mester, pasobra nan tabata kombertí e rikesanan aki den kapital, na un momento di Historia den kual Kapitalismo tabata reklamá pa nan dun'é e pushá ku mester a hasié bira "amo i señor di mundo".

Mama Karibe

A pesar ku Karibe tin un historia komun, mayoría di e paísnan ta biba den un ignoransia tremendo di otro. Kousa di esaki ta e negligensia total ku tin pa parti di e diferente gobiernonan pa promové konosemento di e kultura karibense pa e diferente poblashonnan. Esaki, na su turno, ta resultado di e manera kon e europeonan a parti e islanan aki arbitrariamente entre nan mes. For di e maraviyoso archipiélago aki analfabetanan, ladronnan, asesinonan i otro kriminalnan a sali komo héroenan grandi di e konkista amerikano dor di e europeonan. Bartolomé de las Casas a bira famoso pa futuro, pasobra el a hasi henter e Imperio spañó tembla ora ku el a denunsiá e destrukshon di e islanan aki i e sklabitut di e indjannan. Piratanan ingles ku tabata asaltá barkonan i tabata kima wafnan i pueblonan pa loko a bira almirantenan famoso ku Lareina tabata sunchi riba frenta i a duna nan títulonan di e noblesa ingles.
E spañónan, den nan set di oro i rikesa, a eksterminá tyr e tribunan indjan ku tabata biba den e islanan aki. Na Santo Domingo pa aña 1540 ya no tabata keda ni un di e tres miyon di indjan ku e spañónan a haya i na Puerto Rico i Hamaika, ku hunto tabatin un 600.000 a keda apenas un dos shen indjan bibo. E mes un suerte e indjannan a hiba na Cuba, Margarita, Trinidad i henter e resto di Karibe. E úniko isla den Karibe ku a mantené algun indjan te día djawe ta Dominica, kaminda tin un sierto kantidat di indjannan karibe ta biba den un reservashon. Ta di komprondé ju akinan nos ta referí solamente na e islanan di Karibe, lagando un banda e desaroyo di Historia kolonial na Terra Firme.
Pero tin algo mas ku duna e region aki di mundo un kara propio, un sistema di bida propio, un buskamento di identidat, ku den hopi kaso aínda e islanan aki no a haya, esei ta ku ademas di e eksterminio di e aborígennan karibense, e europeonan a sklabisá miyones di homber i muhé afrikano, ranká bárbaramente for di e kontinente afrikano pa hasi nan produsí e plantashonnan. E proseso históriko aki ta esun ku ta duna e region aki su homogeneidat: for di e parti suit di Merka te na e parti nort-ost di Brasil, pasando dor di e arko-iris di islanan di Karibe. Te aínda ta eksistí kolonianan di e imperionan europeo bieu: Antiya Hulandes, British West Indies, Départements d'Outre-Mer i te asta Puerto Riko ta un kolonia di e Imperio merikano.

Homogeneidat di Karibe

E homogeneidat di Karibe, a pesar di su diferensianan intrínseko nos por demostrá, por ehempel, dor di e echo ku Simon Bolívar, ora ku é mester a hui for di e kontinente, ta bolbe aparesé sea na Korsou, Haiti of Hamaika; dor di e echo ku habitantenan di e islanan aki tabata i te aínda ta biaha di un isla pa otro buskando nan sustento, nan pan di kada día: antiyanonan hulandes a biaha pa Cuba, pa Venezuela, pa Colombia pa buska trabou i viseversa kolombianonan kosteño, benesolanonan, trinitarionan, guyanesnan, ets. a bin nos islanan dor di e "boom" di azeta; tin un interkambio hopi dinámiko entre e islanan i esaki no solamente den e aspekto ekonómiko, sino den esun sosial i kultural tambe. Si nos tende un calypso of un guaracha of un merengue, nos ta sintié manera nos ta sinti un tumba, ku ta di nos é ta: ta nos músika karibense.

Tambú na Coro

Den siglo pasá hendenan di Aruba, Boneiru i Korsou tabata krusa e laman chikito ku ta apartá nos for di Venezuela i nan tabata hiba ku nan: nos músika, nos kustumbernan, nos kultura. Luis Arturo Domínguez, konosido

Charla tení pa Ramon Todd Dandaré M.A. pa Bibliotekanan Públiko di Kòrsou i Aruba, respektivamente riba día 18 di yaniwari i día 1 di febriwari 1980

folklorista benesolana, ta konta kon na Vela de Coro e antiyanonan hulandes tabata bati tambú i balia barí dor di e kayanan di e pueblo, kantando nan kantikanan na papiamento: ". . . Los acompañaban mujeres de color que, para entregarse al baile, se "cangaban", de manera particular, las enaguas por sobre el cuadril, sujetándolas con enorme pañuela de Madrás, mientras los hombres al son del "loangu tambú" y del triangulo, y palmoteando, acompañaban los movimientos voluptuosos de la danza y cantaban versos alusivos en papiamento:

Aña Nobo ta bin
Aña Nobo ta bai
Telelé, telelá,
telelé, telelá . . .

E ta sigui bisa ku "los negros 'holandeses' no permanecían indiferentes ante las continuas guerras civiles que azotaron a Venezuela el siglo pasado", i é ta duna un ehempel di un kantika ku nan tabata kanta:

Saliendo di Korsou
bon, bon, bon di salú,
yegando na Vel'i Coro
sangura ta pika nos,
guinchete ta pika nos.

(guinchete ta un korupshon di "winchester")

E idea di inter-influensia kultural den e region di Karibe nos por haya tambe, por ehempel, ora nos tene kuenta ku e aseptashon di calypso i "steelband" na Aruba i na Korsou, spesialmente den tempo di karnaval i kon den e delaster añanan, pa tempo di Pasko, embes di tumba of tambú of dandé manera antes, nos ta tende e asina yamá "aguinaldo" i "gaita", manera na Venezuela.

Carifesta

Den último temponan e diferente artista-, poeta- i skritornan di Karibe ta buskando un integrashon mas grandi di e region aki, ku semper tabata dividí. Un gran empuhe pa e integrashon aki ta ser duná pa e organisashon di "Carifesta", kaminda mayoría di e paísnan rondoná of bañá pa e awa blou-berde di nos laman stimá ta manda nan partisipantenan artístiko pa mustra otro ta kiko Karibe tin di ofresé su mes riba tereno di arte, artesanía, músika, baliamento, ets. E pueblo di Antiya Hulandes tabata eksklui delaster biaha na Cuba pa motibonan deskonosí pa mi persona, pero mi ta kere ku akinan nos tin di subrayá e falta di interes di nos gobiernonan pa purba integrá Antiya, aunke aínda nos ta "hulandes", den e bida kultural i den e subsiguiente interkambionan kultural ku tin den Karibe.
Un problema ku nos tin aki na Antiya Hulandes ta ku nos ta buska mas relashon i union ku paísnan ku ta menos ligá ku nos, ku nos ta hasi ku e islanan ruman den Karibe. Prueba di esaki ta e idea eróneo ku enseñansa hulandes a hinka den nos, di ku nos na Antiya Hulandes tin e mihó edukashon den Karibe. Pa tal motibo, nos ta sinti nos mes superior na e otro islanan i pueblonan den nos region. Un aktitut hopi peligroso pa e union nesesario di e islanan aki, ya ku en bes di uni nos mes ku e otronan, ta aísla nos ta aísla nos mes kada bes mas. I no tin pueblo mas bobo ku esun ku ta kere ku é ta superior na otronan i mientras tanto ta demostrando un pobresa kultural, pa motibo di e poko promoshon ku e gobiernonan konserniente ta hasi di e propio kultura.

Rèspèt resíproko

Sin embargo, nos por bisa ku den e bida kultural di Karibe otro biento alisio ta suplando. Den un poesía di e poeta barbadiense Edward Brathwaite nos por mira kon é ta demostrá e interes di djé komo poeta karibense pa rindi tributo na un otro poeta karibense: Nicolás Guillén di Cuba.
No solamente nos por ripará den e poesía di Edward Brathwaite ku e poeta- i skritornan di Karibe a desaroyá un arte propio hasiendo uzo di un di nos baluartenan kultural: nos músika, nos ritmo, sino ku é ta habri su brasanan, na manera di bisa, pa risibí e otro artistanan i otro héroenan di Karibe i di mundo (spesialmente e negernan), ya ku nos tur ta meskos: nos tur ta resultado di un eksplotashon i un kolonisashon, ku a hasi nos perde loke berdaderamente ta di nos, pa imitá loke e europeonan a pinta nos komo bon i di balor. Pero aworaki Karibe ta buskando su mes den tur sentido: ekonómiko, sosial i kultural. Nos ta buskando nos mes pa haya sa ta ken nos ta i ta unda nos ta bai.

Afroantiyanismo

E buskamento di un propio identidat i di un arte propio den Karibe a kuminsá for di siglo pasá kaba, pero nos por bisa ku esaki a floresé den añanan 30 ku e desaroyo di e asina yamá: "Afroantiyanismo" i loke otronan ta yama: "Négritude". Den e añanan despues di e asina yamá "Promé Guera Mundial" tabatin na Europa i na Amérika un reakshon krítiko kontra "henter e sivilisashon oksidental", ku a manifestá su mes den Pintura, Literatura, Historia i Sikología.
Surealismo tabata un muestra di un movementu anti-intelektualista, ku tabata purba kibra e forsa greko-latino i kristian, i pintornan manera Pablo Picasso a bai bek na e arte primitivo afrikano pa enrikesé nan mes den e formashon di nan arte. Pa tal motibo nos por bisa ku Afroantiyanismo a kuminsá dor di influensia di e arte surealista europeo, kual a bai bek Afrika, manera Marcus Garvey a grita den añanan 20.

Marcus Garvey

Marcus Garvey tabata un neger hamaikino ku a bai Merka i ayanan a kuminsá prediká e idea di "Back to Africa" den añanan 20. El a haya hopi siguidó i é tabatin hopi influensia riba e desaroyo futuro di tanto Karibe, Merka komo Afrika enkuanto e apresiashon di e propio kultura preto. Na Hamaika nan a deklar'é 'héroe nashonal' i na aña 1976 e Carifesta tení na Hamaika tabata dediká na 5 héroe di Karibe: Toussaint l'Ouverture di Haiti, Simon Bolívar di "la Gran colombia", Benito Juárez di Méksiko, José Martí di Cuba i Marcus Garvey di Hamaika: un saludo anti-imperialista na e héroenan di nos region. E tabata demostrá e buskamento di un integrashon di nos área, kual integrashon nos ta buskando te aínda i ku, manera mi a bisa aworei kaba, a kuminsá di den e añanan 20 ku e muestra di Afroantiyanismo, Négritude i "Back to Africa".

Afrokubanismo

Entre e grandinan di e koriente afroantiyanista na lenga spañó, nos tin Nicolás Guillén di Cuba, kende te aínda ta sigui skirbi den su "Teritorio Liber di Amérika": "Motivos de son", "Sóngoro cosongo", "Paloma de vuelo popular" i "West Indies Ltd." ta algun ehempel di e tantísimo obranan ku Guillén a skirbi, den kual é ta keda subrayá e nesesidat di un liberashon di e neger karibense; Luis Palés Matos di Puerto Rico ku "Tin tun de pasa y grifería"; Alejo Carpentier di Cuba ku tambe ta skirbi te aínda: "Ecué-Yamba-O", "El reino de este mundo", "Los pasos perdidos", "El siglo de las luces" i "El recurso del método" ta algun di su obranan i komo ta trata di un persona ku a pasa dor di diferente periodo literario, nos por konta ku di esakinan ta solamente e promé buki ta pertenesé na e koriente afroantiyano.

Negritut

Nos tin di rekonosé profundamente ku un di e personanan ku mas a destaká den e desaroyo i e rekonosemento di e arte karibense ta e poeta Aimé Césaire di Martinik, kende su "Cahier d'un retour au pays natal" a duna mundo un monumento líriko, un himno nashonal, of mihó bisá internashonal, di tur e hendenan preto di mundo. E idea di Césaire, meskos ku di Frantz Fanon di Martinik tambe: "Les damnés de la terre" i "Peau Noire, Masques Blancs", Jacques Roumain di Haiti: " Gouverneurs de la Rosée" i e autor hamaikino Claude McKay tabata ku nan tabata kier un rehabilitashon di e kultura preto, no komo algo nobo, pintoresko, sino komo base di un proyekshon positivo pa futuro di nos rasa.

Poesía di Karibe di abla Ingles

Entre e mihó poetanan di Karibe di abla

ingles nos ta haya George Lamming di Barbados, kende despues lo dediká su mes na prosa novelesko; Martin Carter di Guyana, Louise Bennett di Hanaika, kende nos por konsiderá komo esun ku a hasi e intento mas grandi pa skirbi den 'Jamaican Creole': si obra "Jamaica Labrish" ta un ehempel di esei; di e mesun tempo nos por konsiderá Derek Walcott di St. Lucia i Edward Brathwaite di Barbados komo e dos poetanan mas importante di e área di Karibe ingles.

Generashon nobo

Den e añanan '70 a surgi un generashon nobo di poetanan karibense di abla ingles i entre nan nos por destaká Wayne Brown di Trinidad i Mervyn Morris, Dennis Scott i Anthony McNeill, tur tres di Hamaika. Nan obra ta mustra un autokrítika di nan sosiedat den un proseso kreativo. Nan tin un sistema ku algun di mi kontemporáneonan na Aruba hunto ku mi tabatin: Federico Oduber, Henri Habibe, Pedro Velásquez i mi persona tabata i sa pasa nos poesíanan pa otro pa kritiká, drecha, koregí, ets. pa asina por yega na un obra lo mas perfekto posibel.

Poeta di pueblo den lucha

Si nos tira un bista den e mundo intelektual i artístiko di Karibe últimamente nos ta ripará ku e artista, i hopi biaha te asta e sientífiko, ke yega i drenta den kontakto ku su pueblo. Ya nos no ta presentá obranan di arte den un teatro of sala burgués, pa huza un término marksista, sino ku nos ta baha bai den e pueblo, riba plasanan, den Sentronan di Bario, ets. Un ehempel hopi kla di un poeta antiyano ku nos por bisa tin hopi relashon ku su koleganan den Karibe ta Yerba Seku (seudónimo di Richard Hooi) di Korsou. No solamente pasobra den henter Karibe, i sigur sigur esun di abla ingles, e poetanan ta bayendo bek na e uzo di instrumentonan musikal pa kompañá nan deklamashon poétiko, sino tambe pasobra despues di hopi siglo di sklabitut i eksplotashon e poeta-, skritor- i artistanan karibense ta huzando nan arte komo un arma den e lucha pa liberashon nashonal.

Yerba seku

Ta pakiko mi no sa, pa huza e cliché di Corsen, pero den mi ta biba e tendensia di pone Yerba Seku — dor di su obra, e músika den su poesía i su deklamashon hopi popular — riba e mesun liña ku Edward Brathwaite, aunke mi tin di admití ku e poesía di Brathwaite ta di un nivel mas universal ku esun di Yerba Seku; pero loke nan ke ta e mesun kos: bringa, lucha ku nan versonan kontra e eksplotashon di hende pa hende, kontra rasismo i kontra kolonialismo.

Brathwaite

E trilogía di Brathwaite: "Rights of Passage" ('67), Masks ('68) i "Islands" ('69) ta un muestra di un poema grandi di "e hende preto", ariba e base ku e hendenan di Karibe a logra desaroyá nan potensialidat kultivando e kontinuidat di e rasgonan preto, di e matisnan preto den nos kultura. E trilogía aki, ku a sali publiká den un solo tomo despues, yamá "The Arrivants" ('73) tin algun piesa maraviyoso i e obra aki a planteá algun idea hopi esensial pa e ser humano di Karibe, ku lo por ta di sumo importansia históriko pa e futuro di poesía den Karibe, e.o. e uzo di músika preto, e temátika di un berdadero liberashon nashonal i di un integrashon total di henter e region aki.

Walcott

Un otro gran poeta, manera mi a bisa mas ariba, ta Derek Walcott, kende ademas ta un di e dramaturgonan mas prolífiko den área di Karibe ingles. Generalmente nan ta oponé Walcott na Brathwaite bisando ku esaki ta mas optimista den su poesía, mas karibense i ku esaya ta mas pesimista, mas euroséntriko. Derek Walcott a yega di publiká "In a green night" ('62), den kual é ta demostrá su amor i su sintimento pa St. Lucia, e isla kaminda el a nase, i ku sierto sarkasmó, meskos ku Vidia Naipaul, di e konsishonnan humano di e isla i di e prehuisionan rasial ku ta eksistí; den "The Castaway" ('65) i "The Gulf" ('69) é ta mustra mas madures poétiko i por bisa ku si den "In a green night" é tabata buska un stilo propio, den e obranan aki é ta demostrá e stilo propio kompletamente madurá. Despues el a publiká "Another life" ('73) i "Sea Grapes" ('76). Komo dramaturgo el a yega di publiká "Dream on Monkey Mountain and other plays" ('70).

Eksilio di e autor Karibense

Den e introdukshon di su buki "West Indian Stories" ('60), Andrew Salkey, gran poeta i skritor hamaikino, ta bisa lo siguiente enkuanto e relashon ku tin entre arte i literatura di Karibe i esun di e kolonista europeo: "Ta serka di berdat si nos bisa ku kuenta kortiko karibense (West Indian short story) i su desaroyo lógiko: e novela karibense, a yega di tin partera- i tutornan diferente pero komplementario tanto na kas komo den eksilio; sin embargo, pa hopi di e skritornan, spesialmente esunnan ku ta fiá permanentemente di Karibe (West Indies) pa e país aki (Inglatera), e término fleksibel "eksilio" kier men "na kas leu for di kas" ".

Origen

Siguiendo e desaroyo di eislanan di Karibe den nan arte, den nan literatura, ets. i mirando loke Salkey ta bisa, nos por puntra nos mes si e literatura produsí pa karibensanan ta un literatura di Karibe, i spesialmente si tin un novelístika di Karibe, diferente na esun latinoamerikano, esun ingles, esun merikano, ets.
Atrobe nos mester tira un bista den Historia i nos por ripará ku e pueblonan karibense, eksplotá manera nan tabata, generalmente a sufri un tremendo analfabetismo, mal kuido, hopi malesa i hopi hamber. Den siglo pasá, ta poko tabata e yunan of desendientenan di katibo ku tabata bai skol i haya un siñansa.
E asina yamá "homber liber" a sigui biba den un sistema meskos ku tempo é tabata katibo. E tabata un persona aislá i ademas di esei, hopi di e kustumbernan di e tribunan afrikano tabata prohibí. Esei a duna komo resultado ku hopi di e lenganan i e tradishonnan afrikano a bai perdí.
Enseñansa pa esunnan ku tabata hay'é tabata típikamente un siñansa europeo, ku tabata alienå e desendientenan di katibo kada bes mas for di nan propio sosiedat.
Den sierto sentido, e homber karibense tabata un stranhero den su propio tera i den hopi kaso, te aínda ta. Despues di tempo, pa motibo di kambionan den e relashonnan estatal, hopi di e karibensenan tabata sali for di Karibe pa bai buska un mihó 'status' sosial na Europa.
E fenómeno aki ta di importansia pa nos mira e influensia grandi ku e enseñansa europeo tabatin riba e karibensenan, i den kaso di Antiya Hulandes, e influensia ku enseñansa hulandes tabatin riba nos; di tal manera ku aki na Antiya hopi di e autor- i intelektualnan, ora ku nan ta sinti ku, pa un motibo of otro, ya "e pida barankanan aki" no ta satisfasé nan mes, ta lanta bela bai "aya na tera friu" i meskos ku e artista- i skritornan karibense di abla ingles, ta bai sinti nan mes na kas aya na Europa, aunke esaya no ta nan kas.

Konsekuensia

E konsekuensia ku Andrew Salkey ta duna na e situashon aki ta igualmente proyektabel pa arte i literatura antiyano, aunke nos na Antiya Hulandes mester hasi e diferensia for di e autornan karibense ku hopi di nos autornan a huza i te aínda ta huzando nos propio lenga komo vehíkulo, mientras ku e "inglesnan di Karibe" ta huza e lenga ei mes pa produsí nan literatura.
"E konsekuensia ta", segun palabranan di Salkey, "ku Inglatera i "West Indies" (lokual mayoría di biaha pa e karibensenan di abla ingles kier men: e Karibe ingles) ta konhuntamente responsabel pa e resultadonan di e esfuersonan literario karibense; i na promé instansia, e konhunshon aki ta parse tanto kurioso komo posibelmente un lokura". Naturalmente nos no por tin e mesun opinion pa literatura antiyano na papiamento originalmente.

Universalidat Antoyano

Si nos tira un bista ariba e literatura antiyano di mas balor universal, nos ta ripará ku generalmente esaki ta e literatura ku antiyanonan a produsí na hulandes.

Nos por menshoná e ora ei nombernan manera Cola Debrot, Tip Marugg, Boelie van Leeuwen, Frank Martinus Arion i Federico Oduber. Kasi tur (si n' ta tur) e autornan aki a biba of ta bibando aínda na Hulanda, kaminda nan lo a haya e amparo nesesario ku nan no a haya akinan pa por a produsí nan obranan literario. Mi ta papia di "amparo nesesario" den e sentido ku na Hulanda i konsekuentemente na hulandes nan por a haya e posibilidat mas grandi pa desaroyá nan talentonan literario, i esaki ta konta tambe pa produktornan di otro ramonan artístiko.

Enahenashon

Loke nos no mester lubidá ta ku automátikamente tanto e bida na Hulanda komo e uzo di hulandes, kualnan no ta ni e país ni e lenga mama di nos artistanan, ta alienå (of enahená) nan kompletamente for di e bida i e situashon antiyano.
Pesei hopi biaha ora nos lesa e bukinan di e autornan aki nos ta haya falta di algo típiko di nos: e uzo di nos propio lenga i ademas di esei, hopi biaha nos ta haya falta di nos mes ambiente.
E kontradikshon den henter e asunto aki ta ku e propio enseñansa hulandes a hasi ku di un banda nos no ta sinti nos makamba, pero di otro banda nos ta sinti nos superior na e otronan den Karibe, ma inferior na e makambanan i loke ta di nan, demostrando asina ku, lógikamente, pa nos yega na ta algo den bida, nos mester bai Hulanda of aseptá ku hlandes ta un lenga mucho mas adelantá ku papiamento, ergo, nos mester huza hulandes pa nos por ekspresá nos mihó. Pa mi esaki ta djis un fikshon i nada mas.
Andrew Salkey ta splika esaki, pa e karibensenan di abla ingles, di e siguiente manera: "Esaki ta e destino inevitabel di autornan ku a sali for di un pueblo ku no tin tradishon literario ni e fasilidatnan adekuá propio pa por publiká ariba un nivel halto. I tin otro kontradikshonnan. Pa Karibe, ku su raísnan (roots) insigur i ku mesklanan di rasa masha original; ku su islanan plamá for di otro i su gritonan entusiasmá, pero yen di duda, pa independensia, ku su historia kolonial bombástiko, pa un parti rechasá i pa otro parti absorbí inkonsientemente, Inglatera a bira un sorto di komun denominadó nesesario, un "link" ku ta mantené tur e partinan na otro. For di e aparente kontradikshonnan, nan a stablesé un konsorsio ariba mas ku un nivel". Esaki ta demostrá ta pakiko pa Antiyas Hulandes ta asina difísil pa por yega na disidí pa un berdadero independensia pa kaba.

Independensia

Despues di e independensia di e islanan di Karibe a kuminsá un desaroyo nobo den su literatura; manera nos a bisa kaba, e artista karibense ta bai buska su propio identidat kada bes mas. E echo ku gobiernonan di paísnan independiente di Karibe ta kuminsá konhuntamente ku organisashon i administrashon di "University of the West Indies" ta hasi ku hopi di e futuro artista-, literato- i intelektualnan no tin mester di bai Oxford of Cambridge pa kontinuá nan studionan akadémiko. Tambe nan ta kuminsá ku publikashonnan di buki vía kasnan editorial den e propio region. Ta kuminsá un proseso di produkshon literario nobo, den kual ya e autornan no ta mira nan mes involukrá den eksilionan voluntario of involuntario. Ta kuminsá un proseso di mas respet pa e propio kultura i pa e propio lenga. Den paísnan manera Haiti algun a bai asina leu ku nan a kuminsá skirbi den 'kréyol', manera e haitianonan ta yama nan lenga, ku ta kompletamente diferente di franses.
Tambe den e paísnan di abla ingles tin desaroyonan den e direkshon ei, aunke e problema linguistiko ta muchu mas kompliká den e paísnan aki ku, por ehempel, na Haiti of na Antiya Hulandes. En todo kaso, hopi di e autornan 'ingles' ta pone 'creole' of "dialect' den boka di nan personahenan. Esaki ta duna e obranan di e autornan karibense un "couleur locale" linguístiko ku ta hasi e literatura di e kuenka di Karibe koi su propio rumbo, diferentemente for di esun ingles, franses of merikano.

Frank Martinus Arion

Si nos bin bek ariba e literatura antiyano na hulandes, nos por puntra nos mes si, entre otro, e obranan di Frank Martinus Arion of esunnan di Cola Debrot, of kualke di e otronan ku ta skirbi na hulandes, ta berdaderamente antiyano. Personalmente mi ta kere ku e temátika di e obra di Frank ta absolutamente antiyano, e forma di su novela "Dubbelspel" (Changá) sigur sigur ta hopi relashoná ku e desaroyo di e literatura latinoamerikano moderno, pero mi no ta kere ku e meta di Martinus Arion, meskos ku di ningun di e otronan, ta e pueblo antiyano. No solamente pasobra e obranan di Frank ta skirbi na hulandes, sino pasobra den "Dubbelspel" é ta duna splikashonnan ku ta absolutamente fo'i sla pa un antiyano. Ademas, mi no ta kere ku si bo dirigí un obra literario pa un pueblo, grandi of chikito, bo mester duna splikashon. Gabriel García Márquez a skirbi un obra di gran balor universal den un spañó komun, pero tanto komun pa e pueblo of e region kosteño na Colombia kaminda el a nase, komo pa kualke madrileño. Si tin palabranan ku ami komo lektor no ta komprondé, tin dikshonario.

Prosa di Karibe Ingles

Si nos tuma den e literatura ingles di Karibe dos autor ku a publiká hopi i ku ta hopi konosí, antó nos ta haya Wilson Harris di Guyana na un banda i Vidia Naipaul di Trinidad na e otro. Naipaul a sali for di Trinidad tempo ku é tabatin 18 aña di edat na aña '50 i for di e tempo ei é ta biba na Oxford. Pa Wilson Harris mes, kende tambe ta bibando na Inglatera, Naipaul ta mas o menos un novelista ingles ku ta mantené e tradishon di e novela realista di siglo pasá bibo, pero ku temanan antiyano of karibense. Mayoría di e autornan karibense ta mira Vidia Naipaul mas komo un skritor ingles ku komo autor karibense, no solamente pa e simpel motibo ku é ta biba na Inglatera pa 30 aña kaba, sino pasobra su temátika no ta abarká e berdadero keaser di e ser humano karibense.

Vidia S. Naipaul

E problema prinsipal di Naipaul ta ku é ta hopi pesimista enkuanto e futuro di nos region, é no ta mira un salida pa e situashon di e pueblo karibense i é ta proyektá esaki su personahenan. Den "A House for Mr. Biswas" ('61), kual nos por yama su mihó obra, Mr. Biswas ta un homber mediokre i pober ku ta kasa ku un muhé mediokre i pober; é ta buska un kas i esaki ta resultá mediokre tambe. E ta muri konsiente di e mediokridat aki ku a persiguié henter su bida i kontra kual é no por hasi nada. Un muestra moderno di e fatalismo den literatura griego antiguo. E ta un novela hopi desesperante i sin ningun speransa pa esunnan ku ta biba oprimí dor di un ordu stablesí ku no ta nan a krea. Ademas di e obra aki, Naipaul a yega di skirbi un kantidat grandi di obra, e.o. "The mystic masseur" ('57), "The mimic men" ('67), "Miguel Street" ('59), "The Middle Passage" ('62), "In a free state" ('71) i "The Overcrowded Barracoon" ('72).

Wilson Harris

E diferensia entre Wilson Harris i Vidia Naipaul ta ku Harris no ta interesá den konta e realidat karibense di un manera patétiko i inawantabel manera Naipaul ta hasi; é ta interesá den buska e kamindanan di unidat di e ser humano karibense ku su Historia, su shelo i su tera, su riu i su laman i tambe ku e resto di e kontinente. Entre su mihó obranan tin "Palace of the Peacock" ('60), "The eye of the Scarecrow" ('65), "The waiting room" ('67), "Tumatumari" ('68) i "Eternity to season" ('78), siendo e delaster aki un buki di poesía ku Harris a publiká "privately printed" na 1954. Huntu ku Edward Brathwaite mi ta kere ku Wilson Harris ta un di e skritornan mas importante di Karibe aworaki; for di aña '60 te awor el a publiká un buki kasi kada aña.

Lenga

Siguiendo ku e tema di "lenga", mester bisa ku e skritornan di Karibe kada bes mas ta hasi uzo di e lenga krioyo típiko di e islanan. Den kurso di tempo e lenga krioyo (Creole language) ku tabatin bastante kontakto ku e ingles komun (Standard English) a sufri basta influensia di djé i a kuminsá bira un sorto di dialekto di "Standard English", ku nan ta yama "West Indian Standard". Hopi di e autornan di abla ingles ta dominá e diferente variantenan di ingles i ta uza nan den nan obra. No solamente nan ta skirbi den "Standard English", sino ku nan ta hinka tanto "West Indian Standard" komo "creole" of "dialect" den boka di e personahenan.

Dominio di idioma

Entre e autornan ku tin dominio di tur e variantenan di e ingles papiá den Karibe, ademas di Harris i Naipaul, nos tin e hamaikino Vic Reid, kende den "A new dau" ('49), kual ta trata e rebelion na Morant Bay na aña 1865, ta duna ehempel di e diferente modanan di papia di su isla. Tambe John Hearne di Hamaika: "The Land of the Living" ('61), Samuel Selvon di Trinidad: "A Brighter Sun" ('52) i "Those who eat the cascadura" ('75) i George Lamming di Barbados: "In the Castle of my Skin" ('53), "Season of Adventure" ('60) i "Water with berries" ('72) ta autornan importante ku ta duna nos ehempel di bon trabou ku un idioma matisá. E uzo di e diferente matisnan

dialektal-idiomátiko ta duna literatura karibense un aspekto propio i diferente for di otro literaturanan, kualnan tin mas difikultat pa matisá den nan forma di komunikashon.

Enfoke

Un otro punto ku por pone nos pensa ku novela karibense ta sisti riba su mes, ta loke nan ta yama "enfoke" of "mirada". Meskos ku den novela latinoamerikano, aki tambe nos tin un "mirada p'afó". Esaki no ta nada straño, si nos pensa trobe den e pasado históriko di e kontinente aki: sklabitut dje negernan, kuli i indjannan ku ta traha komo kriá den kasnan di famía riko, diskriminashon rasial i inkultura, eksplotashon, inhustisia, hamber i miseria. Si nos pensa den tur e kosnan aki, antó nos por komprondé ku e autornan karibense no por laga un banda Historia, Sosiología, Geografía, trabou, polítika i tradishon den nan produkshon literario.
Den novelístika karibense nos no ta haya e mirada interior di e novelanan europeo, nos no ta haya e asina yamá "stream of consciousness", ni e pensamento di e personahe enkuanto tur sorto di problema filosófiko. E novela karibense ke informá, é ke drenta den komunikashon, é ke kontra Historia; e personahenan ta den un konteksto históriko, geográfiko i sosiológiko, ku ta diferensía e novela karibense for di otronan.

Proseso sosial

E tradishon sosial den novelístika karibense ta kuminsá ku Claude McKay, kende a nase na Hamaika i a bai Merka, kaminda é tabatin kontakto ku Marcus Garvey. Su promé novela "Home to Harlem" (1928) ta e promé novela skirbí pa un karibense preto. "Banana Bottom" (1933) ta su delaster novela. Aki é ta trata di un mucha muhé hamaikino ku ta bolbe su isla bek despues di a kaba su studio na Inglatera.
Esaki ta un tema ku nos ta haya hopi tambe den literatura antiyano: e problemátika di e alienashon di antiyanonan ku a bai studia na Hulanda i no sa ta kiko nan ta: antiyano of makamba. Kenneth Ramchand den su buki "The West Indian Novel and its Background" ('70) ta bisa: "Mr. Naipaul's observed Tulsi world is a copy of a society from which it is necessary to escape. In Banana Bottom, Claude McKay imagined a community to which it is possible to belong" (p. 273).

Lucha di klase

Den añanan '30 tabatin hopi welga i protesta antikolonial ta pasa di un isla pa otro. Fundamentalmente ta un lucha di klase, ora ku e interesnan patronal i kolonial ta koinsidí ku otro, e trahadónan ta uni ku otro i ta kuminsá un proseso revolushonario. Esaki ta trese kuné surgimento di movementonan popular, obreril i polítiko ku ta hiba diferente di e regionnan aki na nan independensia: Hamaika i Trinidad na 1962, Guyana i Barbados na 1966 i despues a sigui otronan den e añanan '70.

Impakto

E proseso sosial aki tin su impakto den e novela karibense di abla ingles. Na 1936 C.L.R. James di Trinidad ta publiká "Minty Alley", den kual é ta demostrá un tremendo inkonformidat sosial. Despues ta sigui Roger Mais di Hamaika ku su kuentanan, den kual é ta mustra kon apashoná é tabata sosialmente; ta sigui su dos novelanan mas importante: "The hills were joyful together" ('53) i "Brother Man" ('54). For di 1950 e obranan di e autor guyanes Edgar Mittelholzer ta kuminsá aparesé i den su "A Morning at the Office" ('50) é ta reflehá un bida di frustashon i skuridat kolonial.

Lamming

Na 1953 un di e novelanan karibense di mas relieve i di gran importansia ta mira lus: "In the Castle of my Skin" di e barbadiense George Lamming, un intelektual hopi komprometí ku su sosiedat karibense. Despues é ta publiká "The emigrants" ('54) i "Of age and innocence" ('58). Den su ensayo "The Pleasures of Exile" ('60) Lamming ta presentá e ponensia ku novela karibense ta un novela di kunuku, o sea ku "ya no ta mira e kunukero solamente komo un fuente barata di trabou" (pp. 38-39).

Otronan

Otro autornan di gran importansia ta e guyanes Jan Carew: "Black Midas" ('58), "The Wild Coast" ('58) i "The Last Barbarian" ('61) i e hamaikino Andrew Salkey: "A Quality of Violence" ('59), "The adventures of Catullus Kelly" ('70) i un kantidat di buki pa mucha i diferente antología di autornan karibense. Tambe nos por menshoná "Wide Sargasso Sea" ('66) di e autora Jean Rhys di Dominica, "Other Leopards" ('63) di Dennis Williams di Guyana i "Shadows in the jungle" ('61) di Christopher Nicole, tambe di Guyana.

Kresemento literario

E aktividat literario den área di Karibe ingles ta kresiendo ku un velosidat impreshonante; e produkshon di obranan di narativa ta: entre 1900 i 1909: 4; 1910-1919: 7; 1920-1929: 7; 1930-1939: 9; 1940-1949: 15; 1950-1959: 53 i entre 1960 i 1969: 96. Nos no tin e datonan esakto di e dékada di '70, pero nos ta sigur ku den e añanan ei e aktividat literario a krese mas aínda.

Casa de las Américas

Un di e institushonnan den Karibe ku ta hasiendo un trabou inmenso pa desaroyo di e aktividat literario i artístiko den área di Karibe ta "Casa de las Américas" na Habana, Cuba. E institushon aki, ku ta e úniko na Latinoamérika ku te awor a keda saka su "Revista" kontinuamente kada dos luna for di yuli 1960, ta konosí pa su konkurso anual di literatura.
For di aña 1976 e konkurso aki tambe ta habrí pa autornan di abla ingles i for di aña pasá pa esnan di abla franses di Karibe. E autornan brasileño por partisipá na portugues solamente den testimonio i ensayo. Asina 'ki e institushon ku kada aña ta tene tambe un "enkuentro" di skritornan, ta hasi lo posíbel pa integrá henter e produkshon literario di Latinoamérika ku Karibe. Di Antiya Hulandes a yega di partisipá na e "enkuentro" Pacheco Domacassé na 1976 i Frank Martinus Arion na 1979.

Premionan

Na aña 1976 e premionan di "Casa de las Américas" a bai pa e siguiente autornan di abla ingles: den poesía, Edward Brathwaite ku "Black and Blues"; den novela kortiko, James Carnegie di Hamaika ku "Wages Paid" i den novela, Noel D. Williams di Guyana ku "Ikael Torass". Na 1978 Angus Richmond a gana den género di novela ku "A Kind of Living" i aña pasá tur e premionan a kai den e género di poesía: Andrew Salkey ku "In the hills where her dreams live" i Shake Keane di St. Vincent ku "One a week with water", un asina yamá "jazz poem". Paul Laraque di Haiti a gana esun den lenga franses ku "Les armes quotidiennes - Poésie quotidienne".

Diskonan

Ademas di e konkurso literario di kada aña, "Casa de las Américas ta imprimí periódikamente diskonan den un kolekshon ku yama "Palabra de esta América". Riba e diskonan aki nos por shucha e autor- i poetanan latinoamerikano i karibense mes lesa of deklamá for di nan obra. Aworaki e kolekshon a yega na e volumen 30 i aña pasá tambe a sali un disko ku Frank Martinus Arion lesando i deklamando párafonan di "Dubbelspel", "Ser Betris", "Stemmen uit Afrika" i "Ta amor so por". Un inisiativa digno di mérito i di imitá, ya ku asina e bosnan di e autornan literario por keda grabá pa posteridat.

Konklushon

Despues di e esboso kortiko ku nos a hasi di un parti di e literatura karibense, nos por konkluí ku literatura di nos region ta kresiendo i ta desaroyando den un forma hopi positivo. Ta un lástima ku e produkshon literario na Antiya Hulandes, ku ta biba den un letargo infinito, ta kedando hopi atras for di e resto di Karibe i te asta ta aislando su mes for di e resto.

Produkshon na Antiya

Si nos kompará e produkshon literario na Antiya Hulandes den e delaster 4 añanan, nos ta haya e siguiente imagen: na 1976 a sali un total di 11 obra, di kual 5 na papiamento i 6 na hulandes; di e sinkonan na papiamento, un tabata un buki pa mucha i di e seisnan na hulandes, un tabata un reimpreshon; na 1977 a sali 15 obra: 9 na papiamento, di kual 1 pa mucha, 5 na hulandes, di kual 2 pa mucha i 3 di dr. Chris Engels i 1 na hulandes/papiamento; na 1978 a mira lus 19 obra: 11 na papiamento, di kual 2 pa mucha i un reimpreshon, 1 na ingles i 7 na hulandes, di kual 5 pa mucha di Hanny Lim i 1 reimpreshon; aña pasá a sali 24 obra: 12 na papiamento, di kual 6 pa mucha i 2 reimpreshon, 6 na hulandes, di kual 1 pa mucha i 2 reimpreshon, 4 na hulandes/papiamento, di kual 1 reimpreshon i 2 na ingles, di kual un ku hulandes aden tambe. Si nos koi e produkshon original na papiamento, sin konta e bukinan pa mucha, nos ta haya pa e kuater añanan ku a kaba di pasa, respektivamente: 4 - 8 - 8 - 4. Si nos konta esnan ku tin hulandes/papiamento, antó é ta bira: 4 - 9 - 8 - 7. Es desir, ku e produkshon original na papiamento ta bayendo den un liña desendente.
Ta di spera ku den e dékada di '80 nos por bai produsí mas obra literario i artístiko i ku nos gobiernonan lo por promové e interkambionan kultural, tanto inter-insular komo inter-regional, pa nos tambe bai forma parti di e gran famía desendiente di mama Karibe.

Bibliografía konsultá

Revista "Casa de las Américas", Nos. 91 - 116, Julio|Agosto 1975 - Septiembre| Octubre 1979, La Habana, Cuba.
C. L. R. James, The Black Jacobins, Random House, New York, 1963.
Louis James, The Islands on Between, Oxford University Press, Ely House, London W.1, 1968.
Edward Baugh (ed.), Critics on Caribbean Literature, George Allen and Unwin Ltd., London, 1978.
Kenneth Ramchand, The West Indian Novel and its Background, Faber and Faber, 3 Queen Square, London, 1974.
Kenneth Ramchand, West Indian Narrative, Thomas Nelson and Sons Ltd., 36 Park Street, London W1Y 4DE, 1975.
Kenneth Ramchand, An Introduction to the Study of West Indian Literature, London, 1976.
O. R. Dathorne, Caribbean Verse, An anthology, Heinemann Educational Books Ltd., 48 Charles Street, London W1X 8AH, 1974.
Andrew Salkey, Island Voices, Stories from the West Indies, Liveright Publishing Corporation, New York, 1970.
Andrew Salkey, West Indian Stories, Faber and Faber Ltd., London, 1979.
Aimé Césaire, Discourse on Colonialism, Monthly Review Press, 116 West 14th Street, New York, 1972.
Aimé Césaire, Cuaderno de un Retorno al País Natal, Ediciones Era S.A., Avena 102, México 13, D.F., 1969.
David Lowenthal|Lambros Comitas, Consequences of Class and Colour, Anchor Press|Doubleday, Garden City, New York, 1973.
David Lowenthal|Lambros Comitas (eds.), The Aftermath of Sovereignty, Anchor Press|Doubleday, Garden City, New York, 1973.
Frantz Fanon, The Wretched of the Earth, Grove Press Inc., New York, '68.
Frantz Fanon, Black Skins, White Masks, Grove Press Inc., N.Y., 1967.
Frantz Fanon, A Dying Colonialism, Grove Press Inc., New York, 1967.
Juan Bosch, De Cristóbal Colón a Fidel Castro, Ediciones Alfaguara S.A., Avenida de América 37, Madrid 2, 1970.
Gloria Stolk, Cuentos del Caribe, Monte Avila Editores, C.A., Caracas, 1975.
César Fernández Moreno (ed.), América Latina en su Literatura, Siglo XXI Editores, S.A., Gabriel Mancera 65, México 12, D.F., 1972.
Luis Arturo Domínguez, El Tambor Coriano, Revista Nacional de Cultura, Ministerio de Educacion, No. 151-152, Caracas, Marzo-Junio 1962, p. 66.
Vidia S. Naipaul, A House for Mr. Biswas, Penguin Books Ltd., Harmondsworth, Middlesex, England, 1975.
Roger Mais, Brother Man, Caribbean Writers Series No. 10, Heinemann Educational Books Ltd., 22 Bedforf Square, London WC1B 3HH, 1979.

Revistanan ku ta trata literatura di Karibe

Bim, Ferney, Atlantic Shores, Christ Church, Barbados.
Savacou, P.O. Box 170, Mona, Kingston 7, Jamaica.
Casa de las Américas, 3ra. y G, El Vedado, La Habana, Cuba.
Caribbean Quarterly, Department of Extra-Mural Studies, University of the West Indies, Mona, Kingston 7, Jamaica.
Sin Nombre, Apartado 4391, San Juan, Puerto Rico 00905.
Acona, Route de Bois-Thibault, Fort-de-France, Martinique.
(Revistanan ku ya no ta sali mas):
Focus, Kingston, Jamaica.
Kijk-over-al, Georgetown, Guyana.
Revistanan ku ta duna informashon general riba Karibe:
Caribbean Contact, (Caribbean Conference of Churches), Barbados.
Caribbean Life and Time, P.O. Box 1103, Grand Cayman, British West Indies.
Caribbean Studies, Institute of Caribbean Studies, Universidad de Puerto Rico, Río Piedras, Puerto Rico.
Jamaica Journal, Journal of the Institute of Jamaica, 12-15 East Street, Kingston, Jamaica.
New World Quarterly, New World Group Ltd., P.O. Box 221, Kingston 7, Jamaica.
Voices, The Bookshop, 2A Marli Street, Port of Spain, Trinidad.
Caribbean Review, Hato Rey, Puerto Rico.
Tapia, Tapia House Publishing Co., Tunapuna, Trinidad.
Paralleles, Fort-de-France, Martinique.
Annales des Antilles, Société d'Histoire de la Martinique, Fort-de-France, Martinique.
Cahiers d'Outre-Mer, L'Institut de la France d'Outre-Mer de Bordeaux, Bordeaux, France.
Cahiers du C.E.R.A.G. (Centre d'Etudes Regionales Antilles-Guyane), Fort-de-France, Martinique.
Caribbean Issues: A Journal of Caribbean Affairs, Extra-Mural Studies Unit, University of the West Indies, St. Augustine, Trinidad.

Sanger na papiyòt

e hòmber mágiko
a bula ida i buelta
pa New York
un chekòp
un chekòp
di su sanger
na papiyòt

Dr. Barry
a konstatá un montón
di blank'i webu
mesklá
ku rasenchi pretu

e hòmber mágiko
a kohoná
supliká
Dr. Barry
pa boroná kualke warapa
di awa bombá
den su sanger
di papiyòt

Dr. Barry
a bati un hincha-pia
den manteka di Texas
ku tres liter
di pish'i kolebra
duna e rubiano
manda'bou

kurason a habri
abra-abra-ka-dabra
i e rubiano
a yega Ruba
yen di pluma
genital
bou'i su
kòkòdèk

HENRI HABIBE